

Türk Yazı Tarihi Müzesi / Astana Kazakistan Salih DOĞAN

Cite this article as:

Doğan, S. (2018). Türk Yazı Tarihi Müzesi - Astana Kazakistan. UNIMUSEUM, 1(1), 5-10. DOI:

ÖZ

Yazı Tarihi Müzesi L.N. Gumilev Avrasya Milli Üniversitesinde 2003 yılında kurulmuştur. Müzenin temeli 2001 yılında Moğolistan'daki Kültigin kitabesinin bilimsel kopyasının yapılması ile başlamıştır. İki yıl aradan sonra Prof.Dr. Karcaubay Sartkocaoglu'nun başkanlığında ilk defa Türk Kökenli Halklar'ın tarihte kullandığı yazıtlar ile "Yazı Tarihi Müzesi" kurulmuştur. Müze iki alandan oluşmaktadır. 1.Kısım: Kültigin Atriumu. (Bu alanda Kültigin kitabesinin kopyası ve Orhun Abideleri'nin fotoğrafları bulunmaktadır. Atrium'un son kısmında "El tutka" adını alan yağlı boya tablosu bulunmaktadır. Tabloda Kazak halkının tarihteki bütün önderlerinin portreleri çizilmiştir. İkinci bir tarafında "Tomiris" adını alan iskitler ve farsların savaşını yansıtan yağlı boya tablosu bulunmaktadır. 2. Kısım: Bu kısımda tarihte Türklerin kullandığı bütün yazıt örnekleri ve taş tablolar bulunmaktadır. En eskisi M.Ö. 4-5 yy. dönemine ait esik kurganından bulunan iskitlerin yazıt örnekleri vardır. Dolayısıyla Göktürk yazıt örnekleri, brahmi yazıtı, uygur yazıtı, eski çin yazıtı, moğol yazıtı, arap alfabeli yazıtlar vs. sunulmuştur. Müzenin önemli eserlerinin biri de Kutluk kağan heykelinin başıdır. Heykel 2002 yılı Moğolistan'da bulunmuş olup Kazakistan'a getirilip müzeye koyulmuştur. Müzenin sağ kısmında arkeoloji alanı da oluşturulmuştur. Mayhan uul denilen yerde bulunan (dağ)Gök Türk kağan mezar maketi ve buluntuların fotoğrafları bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Yenisey yazıtların estampaj kopyaları, Çin'de bulunan Türk tarihine ait önemli kitabelerin estampajları bulunmaktadır. İlk Göktürk yazıtının deşifre eden V.Tomsen'in de ayrı bir köşesi bulunmakta (büst, fotoğraf, eserleri). Göktürk liderleri adlı yağlı boyalı tablo bulunmaktadır. Burada Tonikok, Kutluk Kağan, Yoluk Tegin, Bilge Kağan, Külteginler'in portresi çizilmiştir. Müzede ortalama 100'e yakın yazıtla ilgili görsel ve maddi eserler bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: L. N. Gumilev, Kazakistan, Yazı Tarihi Müzesi.

ABSTRACT

L.N.Gumilyov Eurasian National University: Turkish Writing History Museum

Establishment process of the museum was achieved by collection of epigraphs used by Turks in history and the process was started by preparation of scientific copy of Kultigin Epigraph in 2001 at Kazakhstan, Astana L.N. Gumilyov Eurasian National University and completed in 2003, under leadership of Prof. Karcaubay Sartkocaoglu. Museum was designed as two sections. Section I – Kultigin Atrium: This section includes visualizations of Gokturk Epigraps and a scientific copy of Kültigin Epigraph. In addition to that, oil painting portraits of leaders called "El Tutka", who leaded Kazakhs in history are presented in this Atrium. Another oil painting in this section portrays the war between Scythians and Persians. Section II: This section includes examples of all epigraphs used by Turks in history. Scythian epigraphs found in Isik Kurgan, which were dated B.C. 4th – 5th centuries, are in this section. Turkish epigraphs, Uygur epigraph samples, Mongol epigraphs, Brahmin epigraph, epigraphs in Arabic alphabet and old Chinese epigraphs are presented here. One of the most important objects presented in the museum is head of Kutluk Khan Sculpture, which was found in Mongolia in 2002 and brought to Kazakhstan. Also there is an archeology section within the museum. Some pictures of the findings and model of Gokturk Khan's tomb is presented in this sub-section. In addition to these, art estampages of Yenisey Epigraphs and epigraphs on Turks, which were found in China are in this section. Oil paintings of Gokturk leaders (Kutluk Khan, Bilge Khan, Vizier Tonyukuk) and a sub-section including photographs and a portrait sculpture of Danish scientist, Turcologist and philologist Vilhelm Thomsen, who analyzed and decoded first Gokturk Epigraph can also be seen in the museum.

Key Words: L. N. Gumilyov, Kazakhstan, Turkish Writing History Museum.

Panaroma 1453 Tarih Müzesi Müdürü, İstanbul - Turkey

Unimuzed.org

Accepted: 01.12.2017

Submitted: 01.06.2018

Published online: 23.07.2018

Correspondence: Salih DOĞAN

Unimuseum

E-ISSN

DOI

Giriş

Yazı Tarihi Müzesi, L. N. Gumilev Avrasya Milli Üniversitesi'nde 2003 yılında 966 m2 alana kurulmuştur. İki yıl aradan sonar Prof. Dr. Karcaubay Sartkocaoğlu'nun başkanlığında ilk defa Türk kökenli halkların tarihte kullandığı yazıtlar ile 18 Eylül 2003 tarihinde "Yazı Tarihi Müzesi" kurulmuştur.

Fig.1. Orhun Yazıtlarından Kültegin Kitabesinin Bilimsel Kopyası

2014 yılında Kazakistan'ın başkenti Astana'da "Türk Yazı Günü" ilk defa kutlanmış olup Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu da 18 Mayıs gününü "Türk Yazı Günü" olarak ilan etmiştir. Bu tarihten itibaren her yıl kutlanılmaya devam edilmektedir.

Müze, aynı zamanda Üniversitenin bilimsel, eğitim, öğretim ve kültürel birim misyonunu üstlenmiş ve bu doğrultuda çalışmalar gerçekleştirmektedir. Bu çalışmalar daha çok Türklerin yazı tarihi konusunda verilen konferanslar, etkinlikler ve geçici sergileri kapsamaktadır. Müzenin yazı tarihi ile ilgili olan bölümü; Türk toplumlarının tarih sahnesinde var olduğu günden beri kullanmakta oldukları 26 farklı dil ve 16 farklı yazı sisteminin çeşitli arkeolojik kazılarda bulunan yazı tabletlerinin vb. materyalin replikalarının müze alanında sergilemesi ile oluşturulmuştur.

Müze iki bölümden oluşmaktadır:

Birinci Bölüm: Kültigin Atriumu

Bu alanda Kültigin Kitabesi'nin replikası ve Orhun Abideleri'nin fotoğrafları bulunmaktadır. Atriumun son kısmında "El tutka" isimli yağlı boya tablo bulunmaktadır. Tabloda Kazak halkının tarihteki bütün liderlerinin portreleri yapılmıştır. Aynı alanda ayrıca "Tomiris" isimli İskitler ve Farisilerin

Fig.2. Orhun abidelerinin fotoğrafı

Fig.3. Müzenin temeli 2001 yılında Moğalistan'daki Kültigin Kitabesi'nin bilimsel kopyasının yapılması ile atılmıştır.

savaşını yansıtan yağlı boya tablo bulunmaktadır.

Fig.4. Kültigin Atriumu

Fig.5. Muhteşem Türk Milleti savaşçıları, Kültigin beyaz atı sürerken resmedilmiştir

İkinci Bölüm: Yazı Örnekleri

Bu bölümde tarihte Türk toplumlarının kullandığı bütün yazıt örnekleri ve taş tablolar bulunmaktadır. En eskisi M.Ö.4-5yüzyıla ait Esik Kurganı'nda bulunan İskitlerin yazıt örnekleri vardır. Göktürk yazıt örnekleri, Brahmi yazıtı, Uygur yazıtı, eski Çin yazıtı, Moğol yazıtı, Arap alfabeli yazıtlar vs. sunulmuştur.

Müze de bulunan önemli eserlerden biri de Kutluk Kağan heykelinin baş kısmıdır. Heykel 2002 yılı arkeolojik kazılarında Moğolistan'da bulunarak Kazakistan'a getirilmiştir.

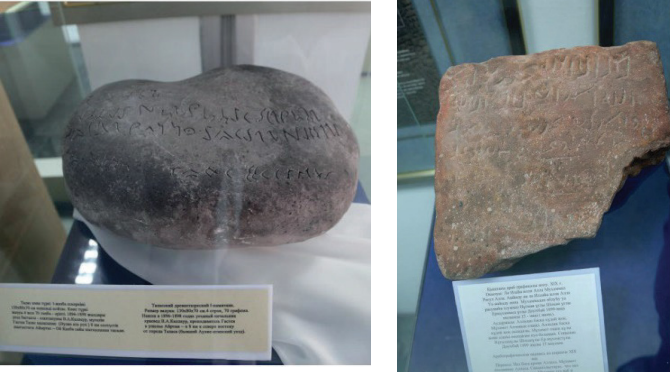

Fig.6. Talas Göktürk yazıtları

Fig.7 Kutluk Kağan heykelinin başı

Bu bölümde tarihte Türk toplumlarının kullandığı bütün yazıt örnekleri ve taş tablolar bulunmaktadır. En eskisi M.Ö. 4-5 yüzyıla ait Esik Kurganı'nda bulunan İskitlerin yazıt örnekleri vardır. Dolayısıyla Göktürk yazıt örnekleri, Brahmi yazıtı, Uygur yazıtı, eski Çin yazıtı, Moğol yazıtı, Arap alfabeli yazıtlar vs. sunulmuştur.

Mayhan Uul Kurganı, Orta Moğolistan'da başkent Ulan Bator'un 210 kilometre batısında Bulgan eyaletinde adını aldığı dağ olan Mayhan Uul'un (Çadır Dağı'nın) eteğindedir. Ayrıca yine bu dağın eteklerinde Mayhan Uul gibi yığma topraktan, kümbete benzer 12 kurgan bulunmaktadır. M.S. 7-10. yüzyıllar arasına tarihlenen bu anıt mezar-

ların tümü Göktürlere özgü bir gelenek olarak bilinen hendeklerle çevrilidir.

Fig.8. Mayhan Uul Göktürk Kağan mezarının maketi Moğolistan. Bayannur

Fig.9. Çin'de bulunan Göktürk tarihine ilişkin kitabelerin Çince yazılmış estampaj kopyası

Bunun yanı sıra Yenisey yazıtlarının estampaj kopyaları, Çin'de bulunan Türk tarihine ait önemli kitabelerin estampajları da bulunmaktadır.

Müze de ayrıca ilk Göktürk yazıtını tercüme eden Danimarkalı Dil Bilimci Vilhelm Thomsen'in de ayrı bir köşesi bulunmaktadır. Bu köşede büst, fotoğraf gibi eserler sergilenmektedir.

Dünya çapında bir üne sahip olan Danimarkalı Dil Bilimci Vilhelm Thomsen, Kültigin ve Bilge Kağan için dikilmiş iki Orhun Yazıtı'nı tam ve doğru olarak okuduğu bu buluşunu Danimarka Bilimler Akademisi'nin 15 Aralık 1893 tarihli toplantısında "Orhon ve Yenisey Yazıtlarının Çözümü, İlk Bildiri" adlı bildirisi ile bilim dünyasına açıklamıştır. Müze de ortalama 100'e yakın yazıtla ilgili görsel ve maddi eserler bulunmaktadır.

Fig.10. Vilhelm Thomsen köşesi

Yukarıda kısaca anlatmaya çalıştığım eserlerin haricinde

- Kıpçak savaşçıların zırh ve silahlarının rekonstrüksiyonu,
- Göktürk Yazıtları konusunda yayımlanan kitapların bulunduğu köşe,
- Arap alfabesiyle yeni Kazak alfabesini kurgulayan bilim adamı Ahmet Baytursunov köşesi,
- Kazak sultanları ve beyleri mühür örnekleri ile
- Karluk boy damgaları şeklinde farklı eserler de mevcuttur.

Tüm bu eserler vitrin içinde panolarda, stant üzerinde, maketlerle, modellerle (Mankenler ve Mumyalar) ve kopyalar şeklinde farklı sergileme teknikleri ile sergilenmektedir. Ayrıca eserler kendi içinde kronolojik, malzemeye ve koleksiyon özelliğine göre sınıflandırılmışlardır.

Yazı Tarihi Müzesi Kuruluş Amaçları

Fig.11. Altay Dağlarındaki Ukok Kurganı'nda bulunan ceset. M.Ö. 5-4 yüzyıl. İç-Oğuz döneminde gömülen genç kızın vücudundaki dövme.

İnsanoğlu, tarihinde konargöçer medeniyeti oluşturarak “Bengü el (Ebedi el)” ideolojisini öne sürmüş ve günümüzde 26 kardeş dil konuşan Türk halkları tarih boyunca 16 alfabe kullanmıştır. M.Ö. 1200 yılından itibaren ilk Göktürk bitig yazıtı oluşturmuştur.

Avrasya Milli Üniversitesinin Avrasya düşüncesini ön planda tutarak Avrasya coğrafyasındaki kültürü, yazıt türleri ve yazı eserlerini tanıtmak amacıyla kurulmuştur. Ses, işaret edecek harflerin oluşmasından önce insanoğlu piktografiya, ideografiya, hiyeroglif, hece yazıtı kullanmıştır. M.Ö. 2 bin yılının sonunda sözü, hecelerin gösteren yazıt oluşmuştur. Neticesinde M.Ö. 13 asırda Semit harf yazısı ortaya çıkmıştır.

Fig.12. M.Ö. 10-5 yüzyıl. Ayıt İç-Oğuz/İskit sakalar/döneminin kaya resimleri

Fig.13. Ordubalık sütunundaki Soğd metni. M.Ö. 73

Fig.14. Esik Kurganı'nda bulunan Altın Elbiseli Adam ve gümüş kepçedeki bitig yazıtı. M.Ö.5-4-yüzyıl.

Fig.15. Geyikli taş. İç-oğuz devri. Moğolistan M.Ö.2000-100 yüzyıl.

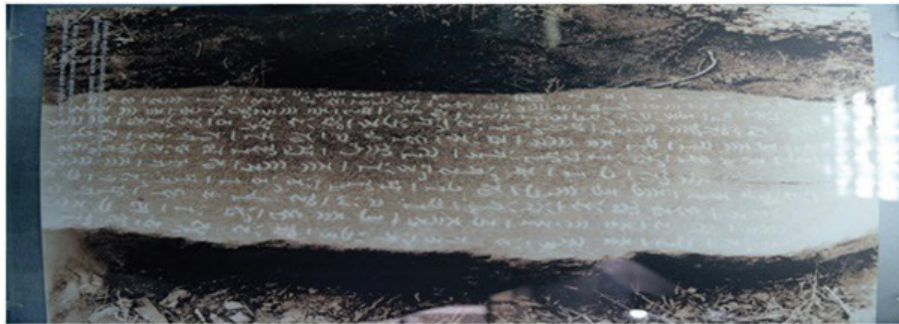

Fig.16. Avesta kutsal kitabı. M.Ö. 3-2. yüzyıl İskit dönemi. Brahmi Alfabeti. M.Ö. 1-7 yüzyıl

Günümüze gelen sesi işaret eden en eski yazıtlar ise Ahi-ram tabutu'ndaki yazıttır. (M.Ö. 13. yüzyıl).

Yehemi yazıtı (M.Ö. 12 yüzyıl). Bu yazıtların gelişmiş son versiyon örnekleri İncil'de bulunmaktadır (M.Ö. 5-6 yüzyıl).

Finike harfinin daha gelişmiş türü Ürdün Nehri'nin doğu kısmında Moava Meşa hükümdarının anısına dikilmiş olan sütündeki yazıttır (M.Ö. 9 yüzyıl). Bu Meşe yazıtından eski Yahudi yazıtı çıkmıştır. Finike'nin gelişmiş bir örneği olarak Aramey Yazıtı ortaya çıkmıştır.

Yazı Tarihi Müzesi'ndeyazı tarihini gelişimine ışık tutan değerli eserler bulunmaktadır. Bunlardan:

- Küülü-Çor Kitabesi. M.Ö. 740.
- Bilge Kağan Kitabesi (735 yıl) ve Bilge Kağan heykeli.
- Bilge Kağan'ın hatunu Bübi-Begim heykeli.
- Gümüş tabaktaki kurban aşısı (kurutulmuş koyun eti) de yer almaktadır.
- Tonyukuk Anıtı (738 yıl) ile Terkin Kitabesi (753 yıl)
- Bilge Töreyin Kağan'ın 3 kitabesi. (760 yıl)
- Üç dilde Türk Çin Soğd yazıtlarında yazılan ordu balık kitabesi müzenin sergileme alanlarında bulunan değerli eserlerdir.
- Köşe taşları adlı yerde bulunan Kültigin ve Bilge Kağan Anıtı'nın kuzey kısmında yer alan ayrı küçük anıt barınaklardaki taş/kututaş M.S.7. yüzyıl. Tuygun/ simurg kuşu/kabartılan taş levha, Manihei yazıtı. M.S. 3-10 yüzyıl'a ait eserler bulunmaktadır.

Müze hafta içi saat 09.00 - 17.00 arasında ,Cumartesi günü ise 09.00 -13.00 arasında ziyarete açıktır. Müze ziyaretleri ücretsizdir

Sonuç

Yazı Tarihi müzelerinin yurtdışında ve ülkemizde örneklerinin giderek artması eğitim müzelerine de kaynaklık sağlayacaktır. Aynı zamanda üniversite müzelerinde eğitim tarihinin gelişmesi açısından örnek teşkil etmektedir.

Kaynakça

- Alyılmaz, Cengiz; (2016),Uluslararası Türk Akademisi ve Altay Cumhuriyeti'ndeki Eski Türk Yazıtları Albümü Adli Eser Üzerine, A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED] 56, Erzurum,s:657-690
- Erbay, F.& Erbay, M.; (2016). Değişen Üniversite Müzeleri; Trakya Üniversitesi Yayını; ISBN:978-975-374-204-7, Edirne
- Gumilev,L.N. (2003), Etnogenez Halkların Şekillenmesi, Yükseliş ve Düşüşleri, İngilizce'den çeviren: D. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, 523, İstanbul.
- Gumilyev, L.N.:(2012), Eurasian National University rector lectures in Kurchatov city
- Konkobayev, K., Useev, N. ve Şabdanaliyev, N. (2015). Altay Cumhuriyeti'ndeki Eski Türk Yazıtları Albümü. Astana: Uluslararası Türk Akademisi Yayınları.
- Taşgılı, Ahmet.:(2003),Gök-Türkler 1-2-3,Türk Tarih Kurumu Yayını,Ankara,s:229
- Qarcaubay, Sartkocaoğlu.;Göktürk Yazıtının Genezi (Görüşme Tarihi:21-22 04.2014 / Mayıs 2016)
- Qarcaubay, Cantegin.;L. N Gumilev Avrasya Üniversitesi Arkeolog – Turkolog (Görüşme Tarihi:21-22 04.2014 / Mayıs 2016)